

Voor het eerst aangespoeld : *Pycnodonta cochlear*, een zuidelijke oester.

Francis Kerckhof

Op 23 april 1994 vond ik in de vloedlijn op het strand oostelijk van de haven van Oostende - het zogenaamde Halve Maan strand - een aangespoeld drijvend voorwerp waarop enkele oesters zaten. Nu is dat waarschijnlijk voor de meesten geen wereldschokkend nieuws, zeker niet nu *Crassostrea gigas*, de Japanse oester langs heel onze kust algemener wordt. Maar deze oesters waren wel merkwaardig, ze leken niet op de bij ons normaal voorkomende soorten. Mijn eerste idee was dat het exemplaren waren van *Pycnodonta cochlear*, een zuidelijke soort. Die was al wel enkele malen in Nederland gevonden wist ik.

Thuis bleek mijn vermoeden te kloppen. De oesters kwamen overeen met beschrijvingen die ik in de literatuur vond (Nordsieck, 1969, Parenzan, 1974) en met exemplaren in de verzamelingen van Frank Nolf en Johan Verstraeten uit Oostende. Ook kon ik vergelijken met materiaal dat Belgische vissers meebrachten uit de Golf van Biscaye waar de soort vrij algemeen voorkomt.

Pycnodonta cochlear is typisch en onmiskenbaar, zeker in verse toestand. De oesters vallen meteen op door hun (oker)gele kleur, soms met een rozeachtige zweem. Ze zitten met hun onderste (= linker klep) vast op het substraat. Die klep is opvallend diep. Daar ze gewoonlijk niet volledig vergroeid is met het substraat maar de randen er van afwijken en opstaan, wordt de schotelvorm, vooral bij oudere exemplaren, nog versterkt. De bovenste (rechter klep) is kleiner en vlakker en past als een dekseltje in de onderste. De schelpen zijn relatief dun en broos. Aan beide zijden van het slot, aan de binnenkant van de kleppen zijn een rij kleine tandjes te zien. (zie fig. 1) Dat is vooral duidelijk te zien in de bovenste klep. *Pycnodonta cochlear* doet wel wat aan oesters van het geslacht *Crassostrea* denken, maar de kleur is anders en ook het slot. Zo ontbreken zeker bij onze *Crassostrea gigas* de tandjes.

Vroeger kwam *Pycnodonta cochlear* ook in ons land en in Nederland voor. Fossiele exemplaren kunnen op het strand gevonden worden. Vooral in Zeeland zouden ze algemeen zijn.

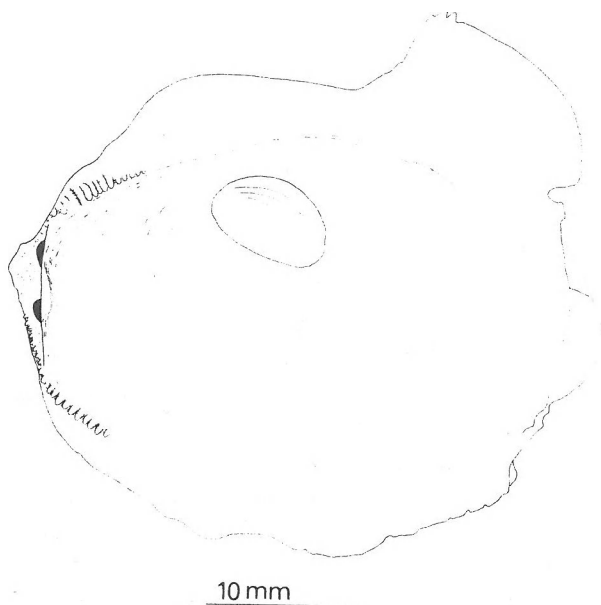

Fig. 1 Klep *Pycnodonta cochlear* (tekening C. d'Udekem d'Acoz)

Tegenwoordig heeft *Pycnodonta cochlear* zijn voornaamste verspreidingsgebied langs beide zijden van de noordelijke Atlantische Oceaan. Ze komt voor in Noord-Amerika (Florida en Carolina) en langs de Oostkust van Noord-Afrika, de kusten van Spanje, Portugal zuidelijk to Frankrijk (Golf van Biscaye) en ter hoogte van Ierland. *Pycnodonta cochlear* leeft ook in de Middellandse zee. Tenslotte wordt *Pycnodonta cochlear* nog vermeld van de Stille Oceaan (Japan).

Pycnodonta cochlear leeft vooral in dieper water, tot 2000 m (Trochon, 1976). Ze leeft vastzittend op scheepswrakken, onderzeese kabels, op koralen enzovoort, ook in holtes (Nordsieck, 1969). Soms vormen verschillende individuen samen conglomeraten. Ik zag exemplaren van de Golf van Biscaye op dode schelpen maar ook op levende *Charonia lampas*.

Het substraat waarop de oesters zaten was een soort zwart (in teer ?) samengeperste kurkachtige substantie - isolatiemateriaal ? Op de brok van ruwweg 30 cm x 15 cm en zo'n 7,5 cm dik zaten een 6-tal grotere exemplaren van zowat 4,5 à 7,5 cm. Verder nog een vijftal van ongeveer 2,5 cm, soms slechts alleen de onderste klep. Verder ook nog enkele jonge kalkkokerwormen en jonge eendemosseletjes, *Lepas anatifera* van zowat 5 tot 7 mm. Drie van de 4 zijden waren begroeid met organismen, maar niet volledig. De andere niet begroeide zijde was misschien een recenter breukvlak.

Later op de dag, toen ik ten volle besepte dat het hier wel om een bijzondere vondst ging ben ik nog eens gaan zoeken. Toen vond ik nog zo'n brok van dezelfde

materie. Daarop zat slechts 1 exemplaar van 3 cm. Ook weer met enkele juveniele *Lepas*. Misschien waren beide brokken afkomstig van eenzelfde, groter object.

In de periode voor de vondst, meer bepaald tussen 12 en 17 april 1994, spoelden te Oostende veel wieren en drijvende voorwerpen aan in verschillende strandingen. De laatste golf van vers materiaal, voornamelijk wieren dateerde van 17 april. Veel van die voorwerpen waren o.a. bezet met eendemossels, hoofdzakelijk *Lepas anatifera*, veelal jonge exemplaren maar ook enkele volwassen.

Tijdens de strandingsperiode had zich een stormvloedlijn gevormd hoog op 't strand tegenaan de dijk. Daarnaast lag er ook veel rommel verspreid over 't strand. Geleidelijk, in de volgende dagen, toen de zee dus niet meer zo hoog kwam werd dit alles ondergestoven en zo minder goed herkenbaar. Op 23 april lag de stormvloedlijn er nog. Lager op 't strand had zich nu een verse vloedlijn gevormd met rommel en kleinere voorwerpen die met het wassend tij van op het strand terug netjes tot een vloedlijn werden samengespoeld. In die vloedlijn vond ik de twee brokken met *Pycnodonta cochlear*.

Alhoewel dus pas een kleine week na de eigenlijke strandingsperiode van half april opgeraapt, is de vondst waarschijnlijk toch nog afkomstig van deze periode. Het feit dat de oesters niet al te vers meer waren bewijst dat ze al enkele dagen op het strand moeten gelegen hebben. Wel merkwaardig dat ik de voorwerpen niet eerder opmerkte. Tijdens de strandingsperiode tot 17 april bezocht ik nochtans vrijwel dagelijks het strand en nog eens op 20 april. Niet goed genoeg gezocht ? Of misschien waren de brokken onder 't zand gestoven, denk ik maar om mij te troosten. Gelukkig was het strand nog niet mechanisch geveegd, dat zou pas enkele dagen later gebeuren : anders had ik misschien helemaal geen *Pycnodonta cochlear* meer gevonden.

Het is de eerste maal dat deze zuidelijke soort op onze kust gevonden wordt. Van Nederland zijn bij mijn weten 4 waarnemingen bekend. Ik zet ze even op een rijtje :

19 september 1965 : Texel (Visser et al., 1967).

Diverse levende exemplaren op kurk, samen met *Chlamys opercularis*, *Kellia suborbicularis* en *Hiatella arctica*.

juni 1970 : Terschelling (Zoer en Visser, 1970).

Verschillende exemplaren op stuk schors, waarin doublet *Martesia striata*

11 mei 1980 : Terschelling (Slager, 1981).

Eén exemplaar op een plastic bootje met de zeepok *Verruca strömia*

22 augustus 1987 : Tussen Katwijk-Noordwijk (Adema, 1987 en 1988)

Verschillende exemplaren op glazen drijver met talrijke andere organismen o.a. koralen, eendemossels.

Deze laatste vondst is uitvoerig beschreven en ook afgebeeld in Grasduinen van januari 1988. Op de bijgaande foto is de typische vorm en kleur van *Pycnodonta cochlear* te zien tussen de andere organismen.

Merkwaardig is wel dat in de literatuur *Pycnodonta cochlear* genoemd wordt van diep tot zeer diep water. Hoe valt dat dan te rijmen met de vondsten op aangespoelde voorwerpen ? Waarschijnlijk betreft het voorwerpen die toch eerst een tijdje op de zeebodem hebben gelegen, zodat jonge *Pycnodonta cochlear* er zich op konden vestigen, alvorens pas later los te komen. Al lijkt het er ook op dat misschien niet zo zeer de diepte dan wel het zoutgehalte van de oceaan (hoger !) een rol zou spelen (Ranson, 1976), dit naast een voortdurende onderdompeling. Dit zou dan het overleven op drijvende voorwerpen kunnen verklaren.

De Belgische vondst is in vergelijking met de Nederlandse waarnemingen nogal zuidelijk. Drie van de nederlandse vondsten zijn zelfs afkomstig van de Waddeneilanden. Dit heeft alles te maken met de zeestromingen. Normaal stroomt het kanaalwater een heel eind buiten onze kust noordwaarts. Drijvende voorwerpen kunnen dan ver meegevoerd worden en aanspoelen op de Deense en zelfs Noorse kusten. Maar van *Pycnodonta cochlear* zijn mij vooralsnog geen waarnemingen bekend van deze kustgebieden.

Bij aangespoelde voorwerpen, zeker als ze iets specialer zijn dan anders, heb je altijd de neiging om je af te vragen waar ze precies vandaan kwamen en hoe lang ze zo al in het zeewater dobberden. Om toch maar een idee te krijgen, een (vrijblijvende) oefening.

Sommige van de *Pycnodonta cochlear* waren reeds tamelijk groot en volwasen, naar ik vermoed minstens 1 jaar oud. Voor zover ik kon opmaken uit de Nederlandse vondsten waren die doorgaans kleiner. Dit zou er kunnen op wijzen dat het te Oostende aangespoelde voorwerp van ver kwam. Meer er is ook het feit dat de verdere begroeiing typisch voor drijvende voorwerpen nog niet zoveel voorstelde. Zo waren de eendemossels nog zeer juveniel, misschien nog geen 14 dagen oud. Dit zou er dan eerder

op wijzen dat het voorwerp ook eerst een langere tijd op de zeebodem moet gelegen hebben alvorens het los kwam om uiteindelijk op het Oostendse strand aan te spoelen. En dan komt het misschien niet van zó ver. Alhoewel, wat heet ver.

Stel dat het van een plaats ergens in de Atlantische Oceaan tussen Noord-Spanje en West-Frankrijk, zowat 800 à 1000 km van ons verwijderd, komt en dat het gemiddeld zo'n 6 km/dag aflegde, dan deed het voorwerp er na het loskomen ervan zowat 133 (4 maanden) tot 166 dagen (5,5 maanden) over om tot bij ons te komen. Adema (1987) vermoedde dat de door hem gevonden drijver wel eens van de Azoren zou kunnen komen en zo'n 10 jaar in het water gelegen hebben. Maar goed, dat is allemaal nogal speculatief, zeker weten zullen we het nooit !

Addendum : Opmerkingen over adventieve oesters.

Eén van de voor Nederland opgegeven vondsten van *Pycnodonta cochlear* namelijk die van Maas (1988) heb ik in het hierboven gegeven lijstje niet opgenomen. Zij vermeldt een levend exemplaar van op de resten van een oud vlot dat 1 km ten noorden van de Hondbosse zeekering aanspoelde. Op het vlot zaten verder *Chlamys opercularis*, *Anomia squamula*, *Monia patelliformis*, *Crepidula fornicata*, *Mytilus edulis*, *Lepas anatifera* en de zeepok *Verruca strömia*. Uit de door haar gegeven beschrijving en de afbeelding blijkt dat het zeker niet om een exemplaar van *Pycnodonta cochlear* kan gaan. Maar welke soort dan wel ? Rizzi (1992) geeft vrijwel zeker de oplossing. Hij beschrijft nog een andere adventieve oestersoort die op de Nederlandse kust aanspoelde namelijk *Crassostrea denticulata*. Al de kenmerken die Rizzi opgeeft voor deze soort zoals de vlakke onderklep die geheel tegen het substraat ligt zodat de schelp laag en vlak is, de rode kleur van de bovenklep en de oppervlaktestructuur van radiale ribben komen ook voor in de beschrijving die Maas geeft van het door haar gevonden exemplaar. Waarschijnlijk gaat het dus om dezelfde soort.

Crassostrea denticulata is eveneens van zuidelijke herkomst maar leeft nog iets verder dan *Pycnodonta cochlear*. Ze komt voor in West-Afrika (Rizzi, 1992).

De soort is reeds twee maal met zekerheid op de Nederlandse kust gevonden. Rizzi (1992) is de eerste die ze als zodanig determineert. In een naschrift bij dit artikel zegt Dijkstra dat hij reeds eerder, namelijk op 15 juli 1986 op het strand van Terschelling een exemplaar gevonden had, maar het toen verkeerdelijk determineerde als *Ostrea edulis* (Dijkstra, 1986). Ook deze soort heeft tandjes aan beide zijden van de

slotband. De naam *denticulata* zou trouwens verwijzen naar die tandjes aldus Rizzi (1992).

Dit maakt het dus alleszins mogelijk dat naast *Pycnodonta cochlear* dus ook *Crassostrea denticulata* op onze kust zou kunnen gevonden worden. Uitkijken dus en zeker op je hoede zijn bij ongewone oesters op drijvend materiaal.

Overigens heb ik ondervonden dat het helemaal niet zo gemakkelijk is om oesters te determineren of er iets meer over te vinden. Ja, er bestaat over de commerciële soorten een massa literatuur, meestal dan nog in verband met kweken of allerlei verschrikkelijke ziektes. Maar over de minder geëerde is vrijwel niets voorhanden of alleszins moeilijk te vinden. Ook verzamelaars hebben weinig belangstelling voor de wat saaie oesters zodat ze ook in de meeste algemene schelpenboeken niet of stiefmoederlijk worden behandeld. Hier geldt als het ware : onbemind maakt onbekend.

Trouwens, misschien is *Crassostrea denticulata*, slechts een variëteit van *Ostrea cristata*. Want in Nordsieck (1969) vond ik wel een soort *Ostrea cristata denticulata* met enige kenmerken van *Crassostrea denticulata*. Maar hoe het nu precies zit, dat kon ik nog niet uitmaken.

Uit al het bovenstaande blijkt dat zelfs oesters een heel verhaal kunnen opleveren!

Summary

On April the 23th 1994 the author found several adult specimens of the southern oyster *Pycnodonta cochlear* on a floating object, washed ashore on the beach east of the harbour of Ostend, Belgium.

Literatuur

- Adema, J.P.H.M., 1987. Een glazen drijver van een visnet aangespoeld op het strand tussen Katwijk en Noordwijk. *Het Zeepaard*, 47(6) : 141-152.
- Adema, J.P.H.M., 1987. Een glimp van de Azoren op het strand van Katwijk. *Grasduinen*, januari 1988 : 36-38.
- Dijkstra, H.H., 1986. *Pteria hirunda* (Linnaeus, 1758) en *Spirula spirula* (Linnaeus, 1767) van Terschelling. *Correspondentieblad van de Nederlandse Malacologische Vereniging*, Nr 233 : 205-233.

- Maas, I., 1969. Het vlotje van de Hondsbosse. Het Zeepaard, 29(1) : 5.
- Nordsieck, F., 1969. Die Europäische Meeresmuscheln (Bivalvia). Stuttgart, Gustav Fischer Verlag : XIII & 256 p.
- Parenzan, P., 1974. Carta d'indentità delle conchiglie del Medeterraneo, Volume II, Bivalvi, Prima parte. Toronto, Bios Taras : 277 p.
- Trochon, P., 1976. Taxonomie des hûîtres vivants dans le monde. In : La conchyliculture Francaise, 2e partie : Biologie de l'hûître et de la moule. Revue des Travaux de l'Institut des pêches maritimes, 40(2) : 161-169.
- Rizzi, A.J.M., 1992. *Crassostrea denticulata* (Born, 1791) een nieuwe oestersoort op de Nederlandse kust. Correspondentie blad van de Nederlandse Malacologische Vereniging, Nr 264 : 928-932.
- Slager, G., 1981. Het C.S.verslag. Het Zeepaard 41(1) : 11-21 [p.16].
- Visser, G.J.M., Reydon, J.P. en M.J. van der Wal, 1967. Bijdrage tot de kennis van de mariene mollusken van het eiland Texel. Het Zeepaard 27(4): 57-97. [p.81 & p.84 (afb.)].
- Zoer, J.A. en G. Visser, 1970. Het zout van de Waddeneilanden 5. Gruis van Vlieland en nog iets van Terschelling. Het Zeepaard 30(4) : 57-58.

Foto's : Francis Kerckhof.

**Muscarstraat 14
8400 Oostende**